

RESTABILIREA INTEGRITĂȚII FIZICE ȘI ARTISTICE A LUCRĂRII LUI MIHAIL DAN – PORTRET DE FEMEIE. PROCES DE ETAPĂ

*Adriana Mărășescu*¹

Abstract: The present paper presents the research and restoration of an easel painting – a *Portrait of a woman* signed by Mihail Dan, from the Elena and Anastase Simu collection belonging to the Art Collections' Museum subordinated to the National Art Museum of Romania. It is a work which reveals the artistic qualities of a refined painter interested in a variety of textures, but focuses on previous restorations which have produced degradations and considerable modifications of the parts composing the painting, and of the authenticity of the work itself. The paper concentrated upon the adjustment of treatment methods during the restoration, in order to remake the physical and artistical integrity of Mihail Dan's *Portrait of a Woman*.

Keywords: Mihail Dan, conservation-restoration, art, easel painting, museum collections.

Mihail Dan (1842-1886) născut la Pitești, în apropiere de Târgu-Jiu, este *cel dintâi pictor, dintre elevii lui Aman, care atrage atenția publicului și a presei, într-un moment critic al învățământului artistic românesc. Făcând parte din prima promoție de absolvenți ai Școlii, presa progresistă a epocii îi folosește numele spre a ilustra realizările concrete ale activității pedagogice depuse de Aman și utilitatea menținerii, Școlii de belle Arte din București, amenințată să fie suprimată* (***, 1958, p. 147).

Preocupat de portret, gen în care excelează, *dar în care nu tinde să se specializeze, năzuind mai degrabă în reprezentarea omului din popor*, cu o delicată dar solidă construcție a figurilor, este preocupat în amănunt de redarea diferențelor de materialitate, textură, *sensibil cu deosebire la calitățile stofelor și ale accesoriilor costumelor. Portretul de femeie*, redat printr-o strictă analiză a fizionomiei, secondat de meșteșugul său remarcabil demonstrează încă o dată calitățile extraordinare ca portretist, care l-ar fi putut propulsa pe Mihail Dan la rangul de artist strălucit. Însă ca profesor al Școlii Centrale de fete din București și apoi ca profesor la Liceul Național din Iași, acesta se rătăcește în peisajul istoriei artelor, rămânând în memoria colectivă ca elev al lui Aman.

Lucrarea *Portret de femeie*², pictură în ulei pe pânză, de dimensiunea 66,2 cm/53,2 cm este semnată și datată pe mijlocul laturii din dreapta, pe profilul scaunului pe care este așezat personajul portretizat „1870. M. Dan” cu roșu, ulei.

Pelângă nevoia autorului de a-și supradimensiona lucrarea, din considerente compoziționale, modificare vizibilă la cercetarea amănunțită a lucrării, aceasta a suferit intervenții majore de restaurare ulterioare, care au constat în: îndepărtarea

1. **Adriana Mărășescu** este restaurator de pictură de șevalet în cadrul Muzeului Municipiului București; marasescu.adriana@gmail.com.

2. Mihail Dan, *Portret de femeie*, nr. inv 89807/28, Muzeul Colecțiilor de Artă, Colecția Elena și Anastase Simu.

Fig. 1. Fotografie de ansamblu realizată în lumină directă și UV
Foto: Adriana Mărășescu

Fig. 2. Detaliu semnătură
Foto: Adriana Mărășescu

parțială a verniului, consolidarea stratului suport prin dublare, redimensionarea lucrării și tensionarea ei pe un alt șasiu, reintegrare cromatică fără aducerea la nivel a lacunelor stratului pictural, direct pe suport, în culori de ulei.

Însă cel mai interesant mod de reintegrare cromatică găsită de înaintașul restaurator pentru acoperirea, ascunderea, mascarea craclurilor stratului de culoare

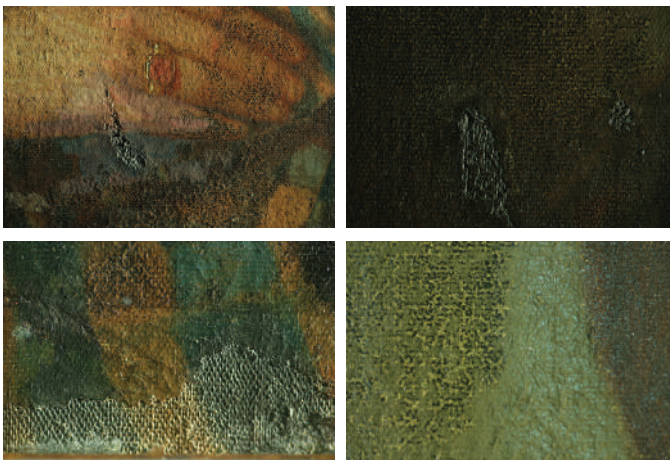

Fig. 3. Integrarea cromatică realizată în ulei fără chituirea lacunei; patina falsă pentru acoperirea craclurilor; lacună integrată în ulei fără chituire prealabilă; Detaliu macro patină falsă cu integrare ulei peste original
Foto: Adriana Mărășescu

apărute în momentul transpunerii picturii pe un nou suport și al craclurilor de tehnică, este acela al acoperirii lor, pe aproape toată suprafața cu o peliculă negru-brun, o patină falsă.

În completarea patinei false date în intervenția realizată acum aproximativ 60 de ani, timpul și condițiile de depozitare au adăugat suprafeței depuneri aderente și ancrasate de praf și murdărie. Suportul s-a degradat și el, are urme de zgârieturi, lovituri care au produs pierderi locale în masa lemnoasă. Pe latura superioară, central, există o urmă rămasă de la vechiul sistem de ancorare. Din diverse alte intervenții în timp, toate laturile suportului auxiliar, confecționat din lemn de conifer, au urme de adeziv și carton lipit, urme de culoare și vopseluri și păstrează încă cuie îndoite în masa lemnoasă. Acesta a suferit o deformare prin concavitate, în plan transversal.

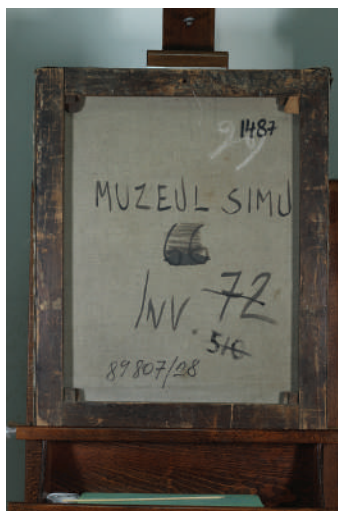

Fig. 4. Revers lucrare cu însemne proprietate
Foto: Adriana Mărășescu

Suportul din pânză, cu firul subțire, grenul fin, unde băteala și urzeala sunt aproximativ egale și de aceeași dimensiune este realizat industrial din in și a preluat urmele suportului auxiliar, imprimate pe toate laturile. Foarte slab tensionată pe șasiu, pânza are ușoare denivelări. În jumătatea inferioară sunt rupturi: una de aproximativ 3 cm., central și altele trei mai mici, în zona umărului drept al personajului. În zona superioară sunt trei mici rupturi pe fond, în stânga și una în partea dreaptă.

Marginile pânzei de dublare au fost tăiate la grosimea șasiului. Marginile ambelor pânze sunt deșirate.

Pe pânza de dublare sunt inscripții adăugate în diverse perioade ale timpului. În partea superioară dreaptă: „66” cu alb, „1487” notat cu pensula cu culoare de apă, negru. Mai jos, „MUZEUL SIMU” cu tuș sau baiț, în centru „66” tăiat cu tuș sau baiț. În partea inferioară: „INV. 72” și „516” cu tuș sau baiț, tăiate. Jos, aproape central, marcat cu marker „89807/28”.

Pânza de dublare folosită pentru intervenția anterioară de restaurare are grenul mai fin și țesătura mai densă decât cea originală. Este posibil să fie un amestec, urzeala din bumbac și băteala din in, realizată industrial.

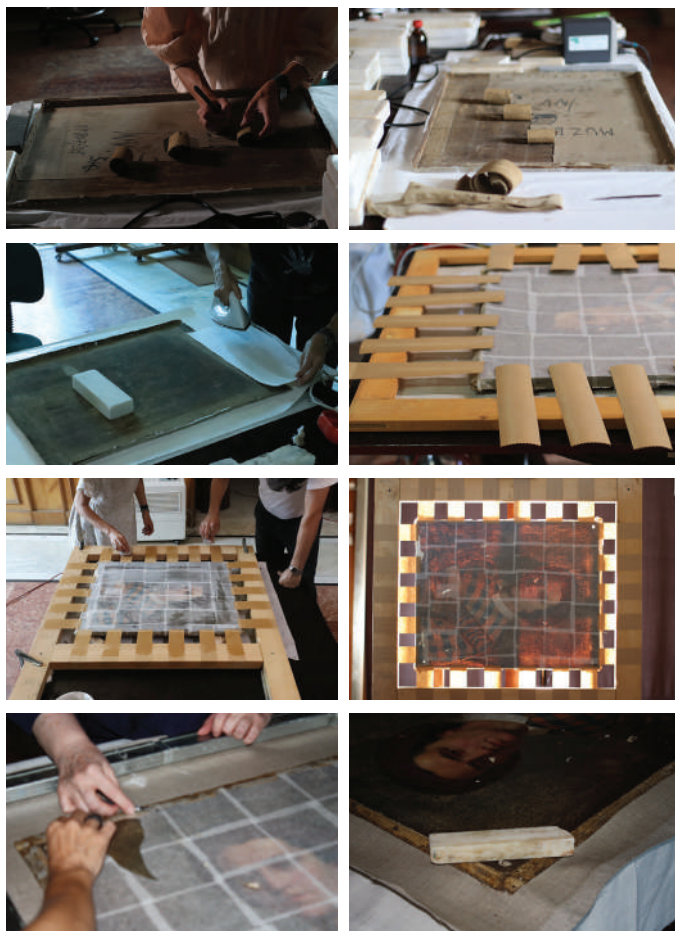

Fig. 5. Desfacere pânză dublare realizată la ultima intervenție; Pregătirea lucrării pentru dublare; Întinderea lucrării în benzi; Îndepărtarea hârtiei japoneze. Foto: Adriana Mărășescu

Pânza originală păstrează spărturile ușor oxidate de la fixarea în cuie. Ea a fost suprapusă pe pânza de dublare direct pe șasiu, acoperind cuiele care prind pânza de dublare. Ambele pânze au depuneri de praf și murdărie, iar aderența lor este foarte slabă, adezivul folosit fiind cel mai probabil pe bază de amidon, care se utiliza în acea vreme.

Stratul pictural, care a suferit în urma tuturor intervențiilor – atât ale autorului cât și, ulterior, ale restauratorilor ce au intervenit în timp asupra lucrării, – se prezintă la analiza sa în lumină ultraviolet, ca o hartă, cu pierderi mai ales în jumătatea stângă și la bază, cu zone de intervenție ce depășesc marginile lacunelor nechituite-modificate cromatic și matizate.

Pentru salvarea și recuperarea integrității fizice a lucrării, la nivelul stratului suport s-au efectuat operațiuni de restaurare minuțioase și în acord cu materialele originale, pornind de la asigurarea stratului pictural cu hârtie japoneză pentru îndepărtarea pânzei de pe șasiu, îndepărtarea pânzei de dublare și curățarea

adezivului de pe versoul stratului suport original. S-au consolidat spărturile din suport și s-au completat lipsurile lui.

Pentru dublarea suportului, pânza de dublare a fost preparată cu clei, pe un suport adițional. S-a asigurat tabloul în benzi de hârtie, s-a impregnat versoul original cu clei, iar dublarea s-a realizat prin presare cu fierul cald. La finalul operațiunii, pânza nou consolidată prin dublare s-a tensionat pe noul șasiu confecționat corespunzător, cu pantă și pene.

Trecând printr-un travaliu dificil și laborios, odată recuperată integritatea fizică a lucrării la nivelul stratului suport, partea cea mai grea, care s-a efectuat lucrând mai mult la lumină ultraviolet, a fost îndepărtarea verniului vechi și a patinei false, patină care a fost aplicată fără prea multă atenție la detalii, ba mai mult – cu lucrarea direct în ramă, după cum se poate observa din fotografiile de mai jos.

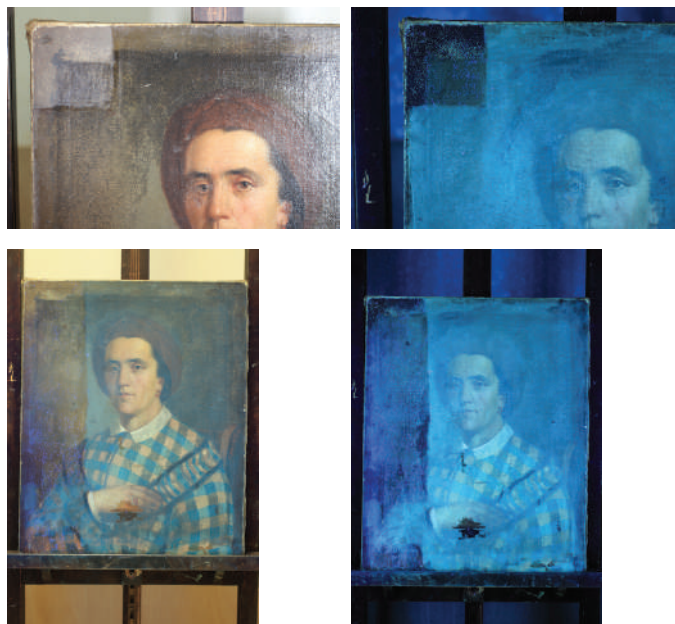

Fig. 6. Teste de curățare și procesul de curățare în lumină directă și UV
Foto: Adriana Mărășescu

Stratului pictural i-au fost consolidate desprinderile, s-au îndepărtat fizico-chimic rețușurile vechi și repictările.

La finalizarea tuturor operațiunilor de curățare a apărut o pictură de șevalet în ulei demnă de calitățile fine ale unui pictor portretist ce s-ar fi remarcat și despre care s-ar fi vorbit mai mult dacă numărul lucrărilor sale ar fi fost considerabil, iar exercițiul său constant și susținut. Pictura de șevalet are în acest moment aspectul unei picturi murale, însă operațiunile de restaurare nu se încheie aici. Odată stabilizat suportul picturii și aderența stratului pictural la stratul suport, vor urma alte operațiuni de restaurare extrem de importante, de prezentare estetică finală (chituirii la nivel, integrări cromatice), care vor reda operei de artă integritatea sub toate aspectele ei și frumusețea, inițiale.

Fig. 7. Lucrarea după curățare și realizare
chituire la nivel
Foto: Adriana Mărășescu

BIBLIOGRAFIE:

***, *Scurtă Istorie a Artelor Plastice în R.P.R., secolul XIX*, vol. II, București, Editura Academiei R.P.R., 1958.

Florea, Vasile, *Pictura românească*, București, Editura Meridiane, 1977.

Frunzetti, Ion, *Arta Românească în secolul XIX*, București, Editura Meridiane, 1991.